

עומק הדף

ביאורים בעומק הגמ' ופירש"י
על פי דברי הראשונים והאחרונים

נערך ע"י
ר' פינחס ענגלאנדער

דף ב – תוכן

- א. ספק ספיקא שאפשר לברורי
- ב. איניס בתקנתא דרבנן
- ג. חלתה היא וכו', צדדי הספקות
- ד. אין גט לאחר מיתה

א) ספק ספיקא שאפשר לברורי

- א. איתא במשנה, בתולה נשאת ביום ד', כדי שאם יהיה טענת בתולים ישנים לבי"ד. והקשו הראשונים, אף אם נמצא שהעלה אינה בתולה, עדיין מותר היא לבעלה, דספק ספיקא היא, שמה נבעלה קודם הקידושין, ואף אם נבעלה תחתיו, שמה אנוסה היתה, כמבואר בממרא לקמן (ט.).
- ב. רש"י (ר"ה בשיג) חירא. שעדות הבעל מוציאה קול, ואפשר שיבא עדים לברר הדבר. [ובתוס' (ר"ה שאם) חירא. דטענת בתולים אוסרת אשת כהן או מי שנתקדשה פחותה מבת ג', דאית בהן רק ספק א', וכיון שתקנו שנשים אלו תנשא ביום ד', תקנו כן גם בשאר נשים משום בגמרא לקמן (ט.).]
- ג. רש"י (ר"ה בשני) חירא. למה הוצרכו חכמים לתקן שבתולה תנשא ביום ד' כדי שיתברר הדבר, ואמאי לא סמכו למתחילה על הדינת דספק ספיקא.
- ד. הוחתם סופר (ר"ה שאם) חירא, דס"ל לרש"י שבספק ספיקא שאפשר לברורי, אין להקל לכחילה אלא חייב לברר, וכדעת המחמירים בזה שהביא הש"ך (סי' קז כללי סי"ס אות לה). [והוסיף, שזהו יסוד מח' רש"י ותוס', דרש"י סובר דבי"ד דאפשר לברורי חייב לברר, אבל תוס' ס"ל שאין חיוב לברר, ולכן הוצרכו לטעם אחר כדי לתרץ קושיית רש"י].

- ה. בחזון יחזקאל (כתובות א, א) ביאר צדדי נידון זה, אם בסי"ס שאפשר לברורי להקל או חייב לברר, דתלוי ביסוד היתר סי"ס, אם הוא מדין רוב, דרוב צדדי הספק להיתר, או שבספק כזה מותר להקל, דאם הוא מדין רוב. א"כ אם אפשר לברר אין להקל, וכדין רוב שחייב לברר אם אפשר כמבואר ביו"ד סי' א', אלא אם הוא משום שבספק כזה מותר להקל, א"כ אף אם אפשר לברורי מותר להקל.
- ### ב) איניס בתקנתא דרבנן
- א. הגמרא מביאה בשם שמואל, 'עשינו ששינוי שקדו... הגיע זמן בא' בשבת... אינו מעלה לה מזונות', ור' יוסף אמר ה"ה חלה, ואולם ישנם אמוראים שמסתפקים בדין חלה, ומתקלים בין אונס דתקנת שקדו, שבה בודא אין הבעל מעלה לה מזונות, לבין אונס דחולי, שבה אפשר שמעלה לה מזונות.
  - ב. והסברא להקל יותר באונס דתקנת שקדו היא 'דאניס בתקנתא דתקינו ליה רבנן' כמבואר בגמ'.
    - ג. הרשב"א (ר"ה א) ביאר הסברא. דתקנת שקדו תקנה לטובת האשה, וי"ל דדוקא בזה לא נתיחייב הבעל במזונות, משום שהעניכוב להישיואין בא מצד האשה, ונחשב שהאשה מעכבת, משא"כ באונס דחולי, שהבעל מעכב.
    - ד. יסוד זה [שבתקנת שקדו נחשב שהאשה מעכבת] מובא גם במהרש"א (לחוס') (ר"ה ותשא), כדי לתרץ קושיא אחרת, דמבואר בגמרא דתקנת שקדו היא שיהא טורח בסעודה א' בשבת, ב' בשבת, וג' בקשה, דבלא"ה אינו יכול לשיא ביום ב' וג' משום טענת בתולים, ותיצ"ך, דאי רק משום טענת בתולים, אם הגיע זמן בב' וג' חייב במזונות, שהבעל מעכב, שתקנת בתולים היא לטובתו, אבל אי משום תקנת שקדו, פטור ממזונות, שהאשה מעכבת.
    - ה. אולם לכאן דברי מהרש"א א' אתי שפיר רק לפי האמוראים המחלקים בין המעוכב מחמת תקנת שקדו לבין המעוכב מחמת חולי, אבל לפי ר' יוסף דס"ל דגם בחולי פטור ממזונות, אף שהבעל מעכב, לכאן ה"ה שהמעוכב מחמת תקנת בתולים פטור. [וכתב הפני"י (ר"ה שקדו), שכן משמע דעת הפוסקים, שלדינא דקיי"ל כל' יוסף, גם המעוכב מחמת תקנת בתולים פטור, אך כתב שמדברי המהרש"א לא משמע כן, וצ"ע].

ג) חלתה היא וכו', צדדי הספיקות

א. הגמרא מביאה, דר' יוסף אמר, שכמו שאמר שמואל שהמעוכב מחמת תקנת שקדו פטור ממזונות, מסתבר דה"ה שהמעוכב מחמת שאר אונס פטור, אולם ישנם אמוראים שאינם סוברים כר' יוסף, ומחלקים בין תקנת שקדו לשאר אונס, ואמוראים אלו הסתפקו בג' ספיקות: א. חלה הוא. ב. חלתה היא. ג. פירסה נדה. ויש לבאר צדדי הספיקות.

ב. ספק א - חלה הוא, דהיינו שבשעה שהגיע זמן הנישואין חלה הבעל ואינו יכול לישא את כלתו. צדדי הספק הם פשוט, האם שייך פטור אונס בחיוב מזונות או לא.

ג. ספק ב - חלתה היא, דהיינו שכשהגיע זמן הנישואין חלתה האשה ואינה יכולה להינשא. ומבואר בגמ' שהצד שפטור ממזונות הוא, דטוען 'אנא הא קאימנא'. ובברכת שמואל (סי' א) ביאר הסברא, דחיוב מזונות שייך רק אם הכלה מוכנת להינשא, ובחלתה היא י"ל שהכלה אינה מוכנת להינשא. והצד שחייב במזונות הוא, 'דאמרה ליה נסתחפה שדהו'. ובשימ"ק (ד"ה והכין כתב הרא"ה) ביאר [עפ"י רש"י], שאין הכוונה שמזלו של הבעל גרם שתחלה האשה, אלא דס"ל לצד זה, שכיון שהגיע זמן הנישואין, והכלה רוצה להינשא, מיד חלה על הבעל תקנת חכמים לזון את אשתו, אע"פ שאינו מעכב את הנישואין.

ד. ספק ג - פירסה נדה. הצד שחייב במזונות פשוט, דדומה לחלתה היא, שאע"פ שהאשה מעכבת מ"מ נוקטת הגמ' בצד זה שהבעל חייב. והצד שפטור ממזונות מבואר בשימ"ק (ד"ה וצ"ע), משום שהאשה מעכבת את הנישואין, ולא דמי לחלתה היא, דהתם אנוסה היא, משא"כ בפירסה נדה לאו אנוסה היא, שהרי יכולה להקדים ולהינשא קודם שפירסה נדה.

ה. אמנם לפי מה שמסיק הגמרא דפירסה נדה מיירי שלא בשעת ווסתה, א"א לומר שיכולה להקדים ולהינשא, דלא ידעה מתי תפרוס נדה. ובשימ"ק (ד"ה והוה) פירש, דלמסקנא הצד שפטור הוא, דפירסה נדה מיקרי שלא הגיע זמנה להינשא, כיון שבזמן הנישואין אינה ראויה להינשא.

ד) אין גט לאחר מיתה

א. הגמרא דנה אם יש אונס בגיטין, ומביאה ראייה מדתנן 'הרי זה גיטיך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש ומת בתוך י"ב חודש אינו גט', דמשמע דדוקא אם מת אינו גט אבל בשאר אונס הוי גט, ודוחה הגמרא, דלמא גם בשאר אונס אינו גט, וחידוש המשנה הוא דאין גט לאחר מיתה.

ב. הטעם שאין גט לאחר מיתה מבואר ברש"י (ד"ה מת), 'מאן קא מגרש לה מהשתא, אין המתים מגרשים'. ומשמע שכוונתו, שאין כח ביד אדם המת לגרש את אשתו.

ג. יש לדקדק, למה הוצרך רש"י לטעם זה, הרי לכאורה יש עוד טעם יותר פשוט, והוא, שיתכן שאחר מיתת הבעל פקעה האישות שבין הבעל לאשתו, שהרי היא מותרת לכל אדם, ואין לגט על מה לחול.

ד. ונפק"מ בין שני הטעמים [אין כח למת לגרש, ואין אישות לאחר מיתה] מובא בחי' רעק"א (ב"ב קכז:), לגבי בעל שנתן גט על מנת שתחול בזמן מסוים, ונשתטה קודם הזמן. דאם הטעם לאין גט לאחר מיתה הוא משום שאין כח למת לגרש, א"כ ה"ה אם נשתטה אין לו כח לגרש, אבל אם הטעם הוא משום שכבר פקעה האישות, א"כ אם נשתטה חלה הגירושין, דלא פקעה האישות.

ה. בקובץ שיעורים (ב"ב סי' תקנב) כתב ליישב דברי רש"י, [שביאר דאין גט לאחר מיתה הוא משום שאין כח למת לגרש, ולא משום שאין לגט על מה לחול], שבאמת יש לגט על מה לחול אפילו לאחר מיתת הבעל, שעדיין נשאר קצת אישות בין הבעל המת לבין אשתו, ויכול הגט לבטל את האישות הנשארת. [ועפ"י ביאר, דזיקת יבום באה ע"י האישות הנשארת לאחר מיתה בין האשה לבין בעלה שמת].

סוגיית הדף

סוגיא שלימה אחת
על כל דף ודף
עם העתקת מראי מקומות

נערך ע"י
ר' משה דרייפוס
ר' פינחס ענגלאנדער

דף ב

היאך מועיל אונס לגבי גיטין

גמרא:

אמר רבא ולענין גיטין אינו כן אלמא
קסבר רבא אין אונס בגיטין מנא ליה
לרבא הא וכו'

תמצית הסוגיא:

הגמ' דנה במי שנותן גט לאשתו על תנאי, ונתקיים התנאי באונס, אם יש אונס בגיטין והגט בטל, או דאין אונס בגיטין. ומביא הגמ' שתי לשונות בשם רבא, ללישנא קמא אין אונס בגיטין, וללישנא בתרא (לקמן ג.) יש אונס בגיטין. ומבואר בגמ' דשתי הלשונות מודים דמדאורייתא יש אונס בגיטין, אלא דמ"ד אין אונס בגיטין סובר דתקנו חכמים שאין אונס בגיטין.

וצ"ב, אמאי מועיל אונס לבטל הגט. דהנה המקור לדין אונס מובא ברש"י, מהא דנערה המאורסה שזינתה באונס לא נענשה, וקשה, דלכא' לא דמי, דהתם מובן דאונס מועיל לפוטרה מעונשים, משום שעברה על האיסור בעל כרחיה, אבל היאך מועיל אונס בסוגיין לבטל הגט, הא סוף סוף נתקיים התנאי.

והאחרונים כתבו כמה מהלכים לבאר הענין: א. במשנת רבי אהרן ביאר, דמה שהתנה הבעל 'אם לא באתי', כוונתו 'אם לא באתי ברצון', וא"כ אם לא בא באונס לא נתקיים התנאי, ב. בקובץ שיעורים ביאר, שאם לא בא הבעל מחמת אונס, הרי זה נחשב כאילו לא עשה פעולת 'לא בא', משום שכל פעולה שנעשתה באונס לא מיקרי פעולה כלל, ג. בקהילות יעקב ביאר, שלמפרע נחשבת נתינת הגט מתחילה כנתינה באונס, משום שנתן הבעל את הגט על דעת שלבסוף יתקיים התנאי ברצון.

תמצית מראי מקומות

הקושיא

א. רש"י ג. ד"ה דמדאורייתא

מביא מקור לדין אונס לגבי גיטין מהא דנערה המאורסה שנאנסה לא נענשה.

וצ"ב, דלכאור' לא דמי, דבשלמא התם מובן דפטורה מעונשים, אבל היאך מועיל אונס בסוגיין לבטל הגט.

מהלך א'

ב. תוס' נדרים כז. ד"ה והא

ביארו הטעם להא דמבואר בגמ' שם, שאדם שמתנה שאם לא יבא לב"ד תוך ל' יום יפסד ממון, ונאנס ולא בא, לא נפסד, שהוא משום שדבר פשוט הוא דלא נתכוין לאונס.

וקשה, דבגמ' שם מבואר דהטעם לפטרו הוא מדין אונס שנלמד מנערה המאורסה, ואם הדבר פשוט שלא נתכוין לאונס, למה צריך קרא.

ג. משנת רבי אהרן סי' ג אות ו

ביאר דא"א לפטרו מסברא, דאף דלא נתכוין לאונס, מ"מ דברים שבלב אינם דברים, ולכך בעינן להא דנערה המאורסה, והיינו דכיון דמצינו לגבי נערה המאורסה שהתורה פוטרת אונסים, א"כ יש לפרש לשון התנאי לשון התנאי 'אם לא באתי', דהיינו דוקא ברצון, וכחונת הבעל.

וכן ביאר בדברי רש"י בסוגיין, שעיקר הטעם שאונס מבטל הגט הוא שנתכוין הבעל דוקא לאופן שנתקיים התנאי ברצון, ומה שמביא רש"י מנערה המאורסה, היינו שכיון שמצינו שהתורה פוטרת אונסים ממילא יש לפרש לשון התנאי שהוא רק ברצון.

מהלך ב'

ד. שו"ת חמדת שלמה סי' לח אות ז

כתב יסוד גדול בגדר פטור אונס, דאינו פטור בעלמא, אלא דחידשה התורה שכל פעולה שנעשתה מחמת אונס לא מיקרי פעולה כלל.

ה. קובץ שיעורים אות ב, ה

ביאר דברי רש"י בסוגיין עפ"י יסודו של החמדת שלמה, דילפינן מנערה המאורסה דמעשה באונס אינה כלום, ולפיכך אם לא בא הבעל באונס, לא מיקרי פעולת 'לא בא' כלל, ואע"פ שגם לא עשה פעולת 'בא', מ"מ כיון דלא עשה פעולת 'לא בא', לא נתקיים התנאי, והגט בטל.

מהלך ג'

ו. רא"ה מובא בשטמ"ק ב: ד"ה אבל הרא"ה

כתב לחלק בין בעל שתולה בדעת עצמו, שאמר 'אם באתי, לבין תולה בדעת אחרים, שאמר 'אם יבא פלוני', דרק לגבי תולה בדעת עצמו יש צד לומר יש אונס בגיטין, אבל לא לגבי תולה בדעת אחרים.

וביאר החילוק, דלגבי תולה בדעת עצמו סבור מתחילה שיקיים את תנאו, וכשנאנס ולא קיימו הרי כאילו נאנס על הגירושין למפרע, משא"כ לגבי תולה בדעת עצמו, הרי קיום התנאי אינו תלוי בו.

ז. קהילות יעקב סי' א

ביאר דברי הרא"ה, דהטעם דאונס מועיל בגיטין הוא, משום שאם נתקיים התנאי באונס, למפרע נחשב דכל עיקר נתינת הגט מתחילה היתה באונס, שהרי נתן את הגט על דעת שיקיים התנאי ברצון. ולכך ס"ל, דדין אונס בגיטין שייך דוקא בתולה בדעת עצמו, שבכה"ג נתן הגט על דעת שלבסוף יקיים התנאי, אבל לא בתולה בדעת אחרים.

דינא דבאונס דלא שכיח כלל יש טענת אונס, הלא יקוד דברי התוס' בזה הוא מהך סוגיא שהתוס' מפרשים אותה דהגט בטל מחמת האונס, אבל אליבא דהמחבר דאזיל בשיטת הרמב"ם

ומפרש דהא דהגט בטל הוא משום דלפי לשון התנאי לא היה קיום התנאי, נפל היסוד לדין אונס דלא שכיח שכתבו התוס', ודברי המחבר לע"ג.

ב

גדר התקנה משום צניעות ומשום פרוצות

ה) וכדי לצוא ליישוב שיטת המחבר יש להקדים לזה מה שקשה בלשונו של המחבר שכתב בסי' קמ"ד ס"א וז"ל: אמר לה הרי זה גיטך אם לא אבא בתוך ל' יום וכו', והיה בא דרך בתוך ל' יום וחלה או עכבו נהר ולא בא עד אחר ל' יום הרי זה גט וכו', שאין אונס בגיטין ואע"פ שגילה דעתו שאין רלונו לגרש כיון שלא התנה חוץ מאם יקראני אונס, אבל אונס דלא שכיח כלל כגון אכלו ארי או הכישו נחש או נפל הבית עליו לא אסיק אדעתיה להתנות עליו ומבטל הגט וכו', ע"כ, וכן הוא בלשון הרמ"א שם שכתב: ושיציה הוי אונס דשכיח ואינה מבטל הגט מדלא התנה, ע"כ. וכן היא לשון הרמב"ם והטור שלא הזכירו כלל הא דאפקעיניהו רבנן לקדושין מיניה. וזה תימה, הלא אונס דשכיח ולא שכיח שאינו מבטל את הגט הוא זה שאמר עליו רבא בגמרא שהוא מפני התקנה משום לטעות ומשום פרוצות ואפקעיניהו רבנן לקדושין מיניה, ולמה הולרכו לתת טעם אחר משום דאיבעי ליה לאתנויי, וכן תמה צבית מאיר. ובפני יהושע בקונטרס אחרון תמה עליהם על שלא הזכירו את תקנת לטעות ופרוצות שיש בה נפק"מ גדולה לדינא, דמכיון שהיא מוטילה ע"י דאפקעיניהו רבנן לקדושין מיניה יתפסו קידושיו באחותה.

היתה כוונתו לקנוס את עלמו על שפלות ידיו אם בגללה לא יצוא למועד הקבוע. אבל בזדאי שנותן הגט לא היה בדעתו שלאונסו תלקח ממנו הברירה להחליט אם הוא רוצה בגט. גם אותו שבטל את זכויותיו לא חשב שיפסיד אם האיחור מן המועד שנקבע יהיה באונס. מיהו הספק אי אזלינן בתר דעתו אינו ענין של הלכה שנוכל לדון בו מולד פטור של אונס דכל התורה כולה, והיאך יליף בגמרא ענין קיום תנאים מקרא דולנערה לא תעשה דבר הנאמר לענין עונשין על מעשה עבירה. בשלמא גבי עונשין מהני האונס משום שהתורה לא הענישה היכא דעושה עבירה שלא ברצון, אבל התנאים הלא אין בהם בעלמא שום מניעה מלהיות תלויים במעשה הנעשה באונס, והמתנה כפי רלונו הוא הקובע את גדרי התנאי, וברלותו מרחיב את תנאו שיהיה תלוי בדבר בין אם יצוא הדבר באונס או שלא באונס. וא"כ אי אזלינן בתר אומדן דעתו אין לורך בפסוק של ולנערה לא תעשה דבר, ואי לא אזלינן בתר אומדן דעתו לא יועיל גם הפסוק לזה.

ו) ונראה שכבר הוקשה כן להתוס' בנדריים שם, ולפיכך כתבו לפרש וז"ל: הא אונס רחמנא פטריה, וה"ל לא הולך להתנות עליו דדבר פשוט הוא, ע"כ. והביאור בזה הוא, דודאי אדם המחייב את עלמו בממון בתנאי אם לא יצוא, וכן אם נתן גט אם לא יצוא, מלד האומדנא יש לנו לדון שדעתו בתנאו היתה שאי-הביאה תחשב לקיום התנאי רק אם היתה ברלונו, ואם היתה באונס לא יתקיים ע"ז התנאי והמעשה בטל. אולם הא קי"ל דברים שבלב אינם דברים, שכל מי שיש לו עסק משא ומתן עם חברו איבעי ליה לאתנויי ולפרש ולברר כדיבורו את תנאיו בכל פרטיהם. וכן מפורש ברשב"א בקדושין כ"א ע"ב בשם היראים, וכן הוא בלשון הרמב"ם בפ"א ממכירה ה"ט, ע"ש, דהא דלא אזלינן בתר דברים שבלב אין זה משום שיש לנו ספק בכוננת לבו וחסר לנו הברור הגמור על כוונתו, אלא אפילו אם אנו יודעים צרור מה היתה כוונתו, מ"מ מאחר שלא התנה ואמר בפירוש, חל המעשה כפי שמשמע מלשונו. וכמו כן הכא מאחר שלא אמר שהתנאי שהוא עושה הוא רק על דעת שיתקיים ברצון, והלשון שאמר מתפרשת היטב בין באונס בין ברצון, היה מן הדין שיחול ביטול הזכויות או הגט אפילו אם היתה אי-הביאה באונס. לגבי דבר זה הוא שהביאה הגמרא קרא דולנערה לא תעשה דבר דאונס רחמנא פטריה, דמאחר שכן מצינו בחיובי התורה שאין אדם מתחייב ואינו נענש על מעשה אונס, אנו דנים על מה שחייב את עלמו בביטול הזכויות או

במעשה הגרושין שכוונת תנאו היתה על אי-ביאה בראון דוקא ולא אם תהיה באונס. והילפותא הוא מקרא דולגנערה לא תעשה דבר, היא המוילאה את תנאי הראון מכלל דברים שבלב, שהרי כן מלניו בתורה שמעשה באונס אינו חשוב מעשה לחייב, ולכן אנו דנים גם במעשה שלו לפי כוונתו שלא יתחייב במעשה באונס. מינה כל זה הוא מדין תורה, אולם לאחר שתקנו חכמים דבגיטין אין טענת אונס, א"כ אין למחשבת לבו סמך מכל חיובי ועונשי התורה שאינם מחייבים אלא בראון, שהרי במקום זה תקנו חכמים שקיום תנאי באונס ג"כ חשוב קיום התנאי, ממילא חזר דינו של תנאי הראון להיות ככל פרטי התנאים שאדם מתנה עם חברו דלחיובי ליה לאתנווי בפירוש, ואם לא התנה לא אולינן בתר מחשבתו דדברים שבלב אינם דברים, והמעשה חל לגמרי מן התורה אפילו אם היה קיום התנאי באונס.

במצא מעתה דגט כל היבא דנתקיים התנאי באונס חל הגט מדינא, דמאחר דהוה ליה לאתנווי על האונס ולא התנה חל הגט בהחלט מדאורייתא, ואין לורך להגיע לתקנת לנועות ופרושות, וממילא הרי היא מגורשת גמורה ע"י הגט ולא ע"י הפקעת הקדושין מכח התקנה. זה הוא טעמם של הפוסקים שכתבו בטעם קיום הגט במקום אונס שהוא מטעם דהו"ל לאתנווי ולא לתני, ולא הזכירו כלל את הטעם המפורש בגמרא משום דאפקעיניהו רבנן לקדושין מיניה, דבאמת כך הוא הדין שאין כאן הפקעת קדושין, ואם יקדש את אחותה לא יתפסו בה הקדושין. ומה שהקשתה הגמרא, ומי איבא מידי דמדאורייתא לא הוי גיטא ומשום לנועות וכו', והולרכה הגמרא לתרץ דהגט חל ע"י אפקעיניהו, אין הביאור בזה שכן הוא צפועל שהפקעת הקדושין ע"י תקנת חכמים היא המוילאה אותה מדין אשת איש. אלא כך הוא הביאור, דמכיון שיש כח ביד חכמים לתקן שיתקיים הגט גם ע"י קיום התנאי באונס, והכח הזה מסור בידם ע"י היכולת להפקיע את הקדושין דכל המקדש אדעתא דרבנן הוא מקדש, ממילא חל הגט מדאורייתא. ולפי"ז כל עיקרה של תקנת לנועות ופרושות דאין טענת אונס בגיטין אינה תקנה צפועל, ולא נמלא שום גט שאי אפשר לגרש בו מדאורייתא ומכח התקנה אפשר יהיה לגרש בו, אלא שהיא תקנה בכת, שעל ידה נוכל לדון בכל גט שנתקיים תנאו ע"י אונס שהגרושין קיימים. ובאמת כתב כעין זה הרמב"ן, דאחר שנתקנה תקנת לנועות ופרושות הוי גט מדאורייתא, דדעתו ליתן את הגט גם אם יאנס בקיום התנאי.

ז) ומיושבת בזה קושית התוס' דף ג' ע"א ד"ה וסברה, ז"ל: ואם תאמר, מת תוך י"ב חדש נמי יהא גט מהאי טעמא דזימנין דלא מת ומיעגנא ויתבה, ע"כ. ולשיעור הטור המחבר והרמ"א לא קשיא מידי, דהא במת בתוך י"ב חדש דאין גט לאחר מיתה אינה יכולה להיות מגורשת בגט זה מדין תורה שהרי הוא גט לאחר מיתה, והפקעת האישות יכולה להיות רק ע"י שיתקיים צפועל אפקעיניהו רבנן לקדושין מיניה, וחכמים

לא ראו לתקן במקום זה הפקעת קדושין, והתקנה היתה רק הפקעת קדושין בכת ולא צפועל, וכמשנ"ת.

ונתבארה בזה היטב שיטת המחבר והרמ"א, די"ל דכן ס"ל דכל עיקר תקנת חכמים דאין טענת אונס בגיטין הוא כדי לתת מקום שיחול הגט, ותהיה האשה מגורשת גמורה ע"י גט זה מדינא דאורייתא, וכמשנ"ת. עפ"י הסבר זה צדעת המחבר והרמ"א שפיר מדויקת לשונו של המחבר שכתב גבי אונס שכיה ולא שכיה שהגט קיים משום דלחיובי ליה להתנות, ותמהנו למעלה איזה תוספת טעם לריך לתת לדין זה, והלא באונס דשכיה ולא שכיה הגט קיים מפני שכן היא התקנה משום לנועות ומשום פרושות שאין האונס מצטל את הגט. והשתא ניחא, שהמחבר מפרש לנו איך מהניא התקנה שיהא הגט קיים מדינא דאורייתא, דזה הוא משום דהוה ליה לאתנווי, ומדללא התנה ש"מ ניחא ליה גם בקיום התנאי ע"י האונס.

ח) גם עיקר הקושיא על שיטת המחבר, שהקשינו, מאחר שפקק כהרמב"ם באם לא אעמוד מחולי זה ואכלו ארי דהוי ספק גירושין, מהיכן למד לחלק בין אונס דשכיה ולא שכיה לבין אונס דלא שכיה כלל, השתא ניחא היטב קושיא זו. הלא אמרנו דתועלת התקנה היא ע"י דאחר התקנה לחיובי ליה לאתנווי ומדללא התנה הגט קיים גם אם היה קיום התנאי באונס, א"כ בכל דוכתא דלא הוה ליה לאתנווי, כמו באונס דלא שכיה כלל, שדבר רחוק כזה לא אסיק אדעתיה להתנות, ובכה"ג הו"ל כאילו התנה מפורש דבאונס דלא שכיה כזה כמו אכלו ארי לא ליהוי גיטא כמפורש בגיטין ע"ג ע"א, וממילא אונסו של המתנה בקיום התנאי מצטל את הגט, והתקנה לא תועיל בו לעשותו גט מדינא, לכן לא שייכא ביה התקנה ולא נתקנה לגביו כלל, והרי הוא לאחר התקנה כמו שהיה דינו לפני התקנה דיש טענת אונס באונס דלא שכיה כלל.

במצא דכל עיקרה של התקנה משום לנועות ופרושות דלא תיהי טענת אונס בגיטין יש לפרשה בשני אופנים שונים לגמרי זה מזה. לפירוש התוס' הא דאמרין בגמרא דכח התקנה הוא ע"י דאפקעיניהו רבנן לקדושין מיניה, הוא כפשוטו דבמקום שהגט צטל מן הדין מפני שהיה קיום התנאי באונס, באונס דשכיה ולא שכיה תקנו חכמים דאפקעיניהו רבנן לקדושין מיניה, וע"י גט זה, לפי מש"כ בפני יהושע, היא מותרת להנשא גם לקרוביו. אבל לפי הפירוש שאנו מפרשים לדעת המחבר, התקנה היא עלה שיחול הגט מדינא, וכשהיא מותרת להנשא מכח התקנה היתה היא ע"י הגט, וממילא היא אסורה בקרוביו. ובאונס דלא שכיה כלל דיש בו טענת אונס, אליבא דהתוס' יכולים היו חכמים לתקן גם באונס דלא שכיה כלל, וטעם הדבר שלא תקנו הוא מפני שבמידי דלא שכיה אין לורך בתקנה, כמו שכתבו בגיטין ע"ג ע"א ד"ה איתיביה, דליכא למיגזר משום לנועות דסברא דאניס כיון דלא שכיה כלל, ומשום פרושות נמי לא גזור רבנן כיון דלא שכיה

מסוגיא דמס' ע"ז (דף נד.) דאמאי דמשי התם כגון שאנסוהו נכרים והשתחוה לצהמתו, מתקיף לה ר' זירא אונס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר, אמר רבא הכל היו בכלל כו' הא כיצד הא צנעא הא צפרהסיא, ועיי"ש בתוס' דהעולה מדצריהם דאונס לא הוה שום דבר וע"כ לא נאסרה הצהמה דהרי פטרו הכתוב מעונש אס עבר צאונס, ורבא שני דדוקא אונס צנעא ינא לגמרי ואין צו רק עשה דואהבת אצל אונס דפרהסיא הדרינן לכללא צין לענין אזהרה וצין לענין עונש וע"כ אפילו נאנס נאסרה הצהמה, כן פירשו התוס' (ד"ה ה) צסס הר"מ מקווי צעל הסמ"ג כדי לקיים פסק השאלות וכל הפוסקים דאף רבא ס"ל ירהג ואל יעבור. והנה נראה מצואר דר' זירא הוה ס"ל דאונס דפטריה רחמנא דלא מקרי מעשה כלל, דפועל ע"י אונס לא הוה פועל כלל³⁴⁰, ורבא וע"כ הוה ס"ל דאפי' נעבד לא הוה לאסור הצהמה³⁴¹, ורבא שני הכל היו בכלל כו' רק מוחי צהס ינא אונס וע"כ לא תחללו דאחי לפרהסיא הדרינן לכללא לגמרי, והנה לפי הסמ"ג

ו) עוד קשה קושיית הרמ"ך שהציא הכס"מ על הרמז"ם (סס ה"ה) שפסק דעבי דוקא חייב מיתה כשצב צן צכרי, כיון דמשום מאי חזית דדמא דידך סומק טפי הוה דאמרי ירהג ואל יעבור והתם ל"ש כיון דס"ס חצירו נהרג ג"כ, ועיין צלח"מ שהחזיק הקושיא על הרמז"ם, והניח צל"ע. גם על עיקר הפסק שפסק הרמז"ם דעבי דוקא חייב מיתה כשצב צן צכרי והוה כר"ל צירושלמי (תרומוס פ"ח ה"ד) ודלא כר"י תמה הכס"מ מדוע לא פסק כר' יוחנן נגד ר"ל כמו צכל דוכתין, ותירוך הכס"מ שר' דהואיל שהוה ספק נפשות פסק לחומר הוה תמוה מאד, דהא הוה חומר דאחי לידי קולא לענין אותן אנשים שצריכין ליהרג ע"י, ותו למה צכל דוכתין פסקין כר"י נגד ר"ל לכל הענינים, וכן ראיתי מי שהקשה כן.

ז) ואשר אנכי אחזה לייצב דברי רבינו הגדול, ראשון הא דכתב דהטעם הוה משום חילול השם נלענ"ד

340. יסוד זה שכתב רבינו "דאונס דפטריה רחמנא דלא מקרי מעשה כלל, דפועל ע"י אונס לא הוה פועל כלל" והמקור לזה פלוגתת ר' זירא ורבא אי נעבד באונס הוה נעבד, פקיע בבי מדרשא ודשו בו רבים, ולהלן נביא ראשי פרקים בזה. (א) בעיקר הגדרת הדברים הא דאונס הוה כמאן דלא עביד, בזכרון שמואל ס"י סה (אות לט) ביאר בב' אופנים, או דהוה חסרון בהתייחסות המעשה אל האדם, או דהוה חסרון בעצם המעשה כיון דהוה מעשה בלי רצון ודעת, וכלשון חידושי הגר"ש שקאפ כתובות ס"י נ (מהדר"ח ס"י ד) אות ד שכתב "ענין אונס שהוא מגרע עיקר מעשה העבודה משום דאיכא חסרון הרצון", אמנם לשון רבינו "דפועל ע"י אונס לא הוה פועל כלל". (ב) בס' שפת הנחל (דרוש יא עמ' לו) הביא דד"ז הוה פלוגתא בין רב לשמואל, דבב"ק ד' מ' ע"ב אמר' שור האי צטדין אינו חייב מיתה, ואיבע"ל שם מהו לגבי מזבח, ופליגי התם רב ושמואל, דרב אמר כשר לגבי מזבח, אונס הוה, ושמואל אמר פסול הרי נעבד בו עבירה, הרי דפליגי ביה רב ושמואל אי מעשה באונס הוה מעשה או לא, דלרב לא הוה מעשה כלל ומשור"ה כשר לגבי מזבח, ולשמואל הוה מעשה עבירה אף ע"י אונס. וכי"כ בס' חמש ידות (להגר"י בנימין בישקא לאדומאן, אחי הגדול ממינסק) עמ' נג, ובבית האוצר (להגר"י ענגיל) כלל כד, עיי"ש באורך, ועי' כובע ישועה ב"ק שם. והנה לקמן אות מט כתב רבינו דיש לחלק בין היכא דיש במעשה הנאה לבין היכא דליכא הנאה, ובס' חמש ידות כתב דעפ"י הנ"ל יש להביא ראיה לזה, דא"י שם בב"ק אח"כ מן הבהמה להוציא הרובע והנרבע, מן הבקר להוציא הנעבד כו', ומן הצאן להוציא הנוגח כו', יש ברובע שאין בנוגח כו' רובע עשה בו אונס כרצון נוגח לא עשה בו אונס כרצון כו', ומייתי תני' כוותיה דרב מברייתא דשור האי צטדין כשר לגבי מזבח, יעו"ש, וא"כ מבואר דק"ל כרב דמעשה באונס לא הוה מעשה כלל, ומ"מ ברובע ונרבע לא חילק בין אונס לרצון. אך בשפת הנחל הנ"ל כתב דא"י ראיה דאע"ג דאמרי' דגבי רובע לא חילק בין אונס לרצון, לא דמי, דהא אם נרבעת היא נרבעת ע"י הרובע שרבע ברצון, ודמי לנעבד שעברו ברצון, דזה לא מיקרי אונס דאונס הוה אם העובד היה באונס, ועוד איפשר לומר דרובע שפסיל באונס הוה מחמת דמאיס כמו דאמרינן בתמורה דף ל' מחלוקת כשנרבעו דר"א סבר ביזוי מילתא. (ג) עפ"י יסוד זה כתב בקוב"ש (כתובות אות ה) לבאר הא דמקרא דולנערה לא תעשה דבר ילפינן דלא מהני קיום התנאי באונס, כמבואר בגמ' נדרים כו ע"א וברש"י כתובות ג ע"א ד"ה דמדאורייתא, דלכאורה צריך ביאור, דקרא גבי עונשין כתיב, דאין מענישין את האונס, ומאי שייך זה להכא, דקיום הגירושין אינו עונש להבעל, ולהיסוד הנ"ל א"ש, דמהך קרא ילפינן דמעשה הנעשית באונס אינה נחשבת על העושה, אלא חשובה כאילו נעשית מאליה. וכן ביאר בברכת שמואל כתובות ס"י ג והלאה בשם הגר"ח, ועי' ברכ"ש נדרים ס"י יד אות ב. [א"ה, במה שהביא בקוב"ש דברי רבינו, אינו אלא לעיקר הסברא, דשייך לפרש אונס כמאן דלא עביד כלל, אבל בחשבון הדברים אינו כמהלך רבינו שהרי בגמ' כתובות הוא אליבא דרבא, ורבא הא פליג על סברא זו בגמ' דע"ז, לפי"ד רבינו. וכן בגמ' נדרים הגירסא לפנינו רבא, אמנם שם י"ג רבה, ולביאור זה ולפי"ד רבינו נמצא דרבה ס"ל כו' זירא, ועי' ספר העיקרים להגר"ש איגר ע' אונס רחמנא פטריה ענב א (עמ' קמד)]. וכי' בקוב"ש דוגמא ליסוד זה מ"מ"ש הרא"ש פ"ב דחולין דאם הפיל הסכין בלא שום כונה ושחט לא הוה כח גברא [א"ה, ועי' קוב"ש ח"ב ס"י כג אות ו שהביא שם ג"כ דברי הרא"ש, ועי' קה"י שבת ריש ס"י לה במוסגר], אלא דכתב דמ"מ צ"ע דהא אם נאנס ושחט ודאי מיקרי כח גברא כיון שידע בעת המעשה שהוא עושה, ולא אמרינן דכיון שאנסוהו לשחוט הוה כנשחטה מאליה. (ד) וכי' בקוב"ש שם דהיא גופא תיקשי דמנ"ל למילף מהך קרא דולנערה לא תעשה דבר דהמעשה אינה נחשבת על העושה, דילמא פטור אונס הוה מפני שלא פשע ואין להענישו אלא היכא שעובר במזיד וברצון, ויישב דקרא איירי בגוונא שהיתה מצווה ליהרג ולא לעבור באיסור עריות, כמבואר ברמב"ם סנהדרין פ"כ ה"ב [ועי' ריטב"א ע"ז נד ע"א], וכיון דכידה להניצל מהאיסור ע"י מסי"נ, והיא חייבת לעשות כן, אין כאן חסרון פשיעה, וא"כ הא דפטורה ממיתה ע"כ הטעם משום דמעשה באונס אינה נחשבת על העושה. (ה) ועפ"י היסוד הנ"ל כתב הקוב"ש

מסכת כתובות

בתולה נשאת

א) דף ב' עמוד ב'. בהא דיש אונס בגיטין, מבואר בגמ' דמדאורייתא לכו"ע יש אונס והטעם פירש"י מקרא ולנערה לא תעשה דבר, ומקור דברי רש"י בגמ' — נדרים כ"ז — דמייתי בגמ' להך קרא לענין קיום התנאי באונס, ואף דלכאורה גדחה שם הטעם הוה דדילמא קטלא שאני, צ"ל לדעת רש"י דלמסקנת הגמ' דמייתי מנדרי אונסין דמהני טענת אונס, הדרינן לקמייתא מקרא ולנערה לא תעשה דבר, ואף דבנדרי אונסין טעמא מקרא, האדם בשבועה פרט לאנוס ואיך גילף מהכא לדיני ממון, כבר הקשו כן בנמו"י וריטב"א ותירוצם צ"ע עיי"ש.

ב) והנה דינא דיש אונס, הוא, דקיום תנאי באונס לא חשיב קיום, דנחשב כאילו נתקיים מאליו ולא ע"י האדם וזה לא מהני, דבעינן שהאדם יקיים התנאי, ומעשה הנעשית באונס אינה נחשבת על האדם אלא כנעשית מאליה, ולכאורה מה בכך שלא קיים התנאי מ"מ גם ביטול לא הוי, דהא התנאי היה אם לא באתי ולא בא. וצ"ל דלקיום המעשה לא סגי במה שלא נתבטל התנאי, אלא צריך קיום התנאי לקיים המעשה, ובאונס דלא מיקרי קיום אין המעשה מתקיימת, ולפי"ז הדבר פשוט, דאם היה להיפוך שנתבטל התנאי באונס, כגון אם התנה אם באתי ונאנס ולא בא, אפילו נימא דביטול באונס לא הוי ביטול, אבל מ"מ הרי גם קיום לא היה ואינו גט, וכן הוא להדיא בשיטה בשם הרא"ה, וכן הוא בריטב"א — גיטין ל"א — בשם רבינו והוא הרא"ה.

ג) אבל בר"ן פ' האומר בקידושין הביא מירושלמי פלוגתא דר"י ור"ל, בקידשה ע"מ שיכנסנה ליום פלוני ונאנס ולא כנסה, דר"ל סבר אונסא כמאן דעבד, ופירש הר"ן טעמא דר"ל, דיליף מהא דיש אונס בגיטין וה"ה לקידושין, ור"י פליג דאין ללמוד קידושין מגיטין עיי"ש, אבל בגיטין גם ר"י מודה דיש

טענת אונס בביטול התנאי כמו בקיומו וזה שלא כדברי הרא"ה, וע"כ צ"ל לדעת הר"ן דטעמא דיש אונס לא כפירש"י דילפינן מקרא ולנערה לא תעשה דבר, אלא הטעם משום אומדנא שלא היה דעת המתנים לאונס, בין לקיום התנאי ובין לביטולו, ולשיטה זו צ"ל בסוגיא דנדרים דטעמא דקטלא שאני לא אידחי במסקנא, ולא ילפינן מקרא להא דיש אונס אלא שלא היה דעתם על אונס, עכ"פ מבואר דדברי הרא"ה והר"ן הן שתי שיטות חלוקות, (וזה דלא כמ"ש באבני מילואים סי' ל"ח) ולדעת הרא"ה תיקשי מהא דס"ל לר"ל אונסא כמאן דעביד, וצ"ל דהרא"ה מפרש דבהא גופא פליגי ר"י ור"ל אם שייך טענת אונס בביטול, ולא כמ"ש הר"ן בטעמא דר"י דמתחלק בין קידושין לגירושין, אלא החילוק הוא בין קיום התנאי לביטולו בין בקידושין בין בגירושין, ודברי הרא"ה הן אליבא דר"י דקיי"ל כוותיה, אלא דעדיין אינו מיושב כל הצורך, דהיה לו להרא"ה להביא דברי הירושלמי ולא לעבור עליו בשתיקה.

ד) בתוד"ה דלא ניחא ליה דטיפול קמי יבם, כתבו דבאונס דלא שכיח כלל דלא אסיק אדעת' שירצה שיהא גט יש אונס לכו"ע, ולדעת הר"ן דטעמא דיש אונס הוא משום אומדנא, וא"כ הכא דליכא אומדנא כלל שלא רצה בקיום באונס, דהא אדרבא אילו אסיק אדעתיה שימות, הא לא ניחא ליה דטיפול קמי יבם, ומדינא בלאו אומדנא אין אונס, ולשיטת רש"י ניחא, דהיכא דליכא אומדנא כלל מדינא יש אונס דילפינן מקרא.

ה) ובעיקר הדבר דמקרא ולנערה לא תעשה דבר ילפינן דלא מהני קיום התנאי באונס, צריך ביאור, דקרא גבי עונשין כתיב דאין מענישין את האונס ומאי שייך זה להכא דקיום הגירושין אינו עונש להבעל, וצ"ל כמ"ש בשו"ת חמדת שלמה סימן ל"ח דמהך קרא ילפינן דמעשה הנעשית באונס אינה נחשבת על העושה, אלא חשובה כאילו נעשית מאליה, והביא ראיה מהא

ואמרינן דיש אונס ומיהו מסתמא לית לן למיחש לאונס והיינו דאיכא משום צנועות ומשום פרוצות דזימנין דלא אניס ומדינא שריא אפי' מסתמא וזימנין דהוי הכי קושטא וסברה דאניס דחיישא להכי לפניס משורת הדין שלא תבא לידי תקלה כיון דאי איתא לאונס טענינן ליה ולהכי מיעגנה ויתבא ומשום פרוצות נמי דכיון דמדינא לית לן למיחש לאונס בעי למיקם אדינא וזימנין דאניס ודינא דלא להוי גיטא ואולה ומנסבא ונפיץ מיניה חורבה דנמצא גט בטל ובניה ממזרים ואף על גב דכדין מנסבין קרי להו פרוצות לאפוקי צנועות אבל פרוצות לא דוקא. ע"כ.

שיטה **וכתוב** כשיטה מיבעיא ליה לרבה ז"ל אם נתן קדושין ואמר לה אם באתי מכאן ועד שלשים יום ונאנס ולא בא דאיכא נמי טעמא דצנועות ופרוצות זימנין דלא אניס ולא נתקיים התנאי ואינה מקודשת וסברה דאניס והרי הוא כאילו בא וקדושו קדושין ומיעגנא ויתבא אי נמי וזימנין דאניס וקדושו קדושין ואמרה לא אניס ולא נתקיים התנאי ואולה ומינסבא אי אפקעינהו רבנן לקידושיה בכי האי גוונא או דילמא מילתא דלא שכיח הוא בקדושין ולא תקינו. ע"כ.

רא"ה **אבל** הרא"ה ותלמידו דון קרשקש וידל ז"ל כתבו דאע"ג דלגבי שאר דברים גיטין וקדושין שוין הן לגבי הא מילתא אינן שוין ובגיטין שייכא האי תקנתא אבל לא בקדושין דבקידושין כה"ג מן הדין היא מקודשת כגון שאמר לה הרי את מקודשת לי אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני דלית לן למיחש לאונס דאילו אניס ודאי לא היו קידושין כיון דאמרת יש אונס אלא דלא חיישינן להכי ומקדשה מדינא וכיון דמדינא מקודשת תו ליכא משום צנועות ופרוצות דלא צנועות איכא דהא מדינא מעגנה ואנן לא עבדינן תקנתא אלא להיכא דמעגנה שלא כיון והילכך אם נתברר שנאנס אינה מקודשת דטוענין טענת אונס ומשום פרוצות נמי ליכא דהא מדינא מקודשת היא ואסורה לעלמא הילכך בקידושין לא משכחת לה האי חששא ואילו קאמר נמי אם באתי תהא מקודשת ונאנס ולא בא בזו דברי הכל אין אונס ואפילו בגיטין לכ"ע בין לקיים הגט בין לבטל הגט ואף על גב דבבטול הגט לא שייך טעמא דצנועות ופרוצות אפילו הכי בהא דאמר אם באתי ונאנס ולא בא לרברי הכל אין אונס שכיון שנחבטל אף ע"פ שנחבטל מתוך אונס ליכא למימר דחשבינן ליה כאילו לא נתבטל דמכל מקום הרי לא נתקיים.

וראיה לדבר איצטלית דפרק מי שאחזו מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איצטליתי ואבדה איצטליתו ואמרו חכמים דאינה נותנת לו את דמיה דאיצטלית דוקא קאמר ואמאי תיפוק ליה דאנוסה היא ולמ"ד דטוענין טענת אונס בגיטין הוה לן למימר התם דהרי הוא כאילו נתקיים התנאי וראיה לזה גם כן מנתינה בעל כרחו למ"ד לא שמה נתינה ובטלה גיטא דמכל מקום הרי לא נתקיים התנאי ולא אמרינן נמי יש אונס אלא בתולה בדעת עצמו כגון אם לא באתי אם לא עשיתי כך וכך או אם באתי או אם עשיתי כך וכך וכן בתולה בדעת דלגבי הא מילתא כחד נינהו אבל בתולה בדעת אחרים כגון אם יבא פלוני אם לא יבא לא אלא כל היכא דנתקיים התנאי אף על פי דנתקיים מתוך אונס המעשה קיים שאין כוונתם בזה אלא שתעשה המעשה והרי נעשה אבל בתולה בדעת עצמו סבור הוא לקיים תנאו וכשנאנס ולא קיימו הרי הוא כאילו נאנס על עיקר המעשה למפרע והיינו דאמרינן יש אונס וזה ראוי לומר בתולה בדעת עצמו אי נמי בתולה בדעתה אם תבא אם לא תבא מיהו בתולה בה דראי לא שייך למימר בה כלל תקנתא לעולם מה שאין כן בתולה בדעת אחרים וכן הדין במתנה וכן במכר.

והוי יודע דאף על גב דאמרינן טעמא דאין אונס בגיטין משום צנועות ומשום פרוצות טעמא דעיקר תקנתא אמרינן אבל לא פלוג רבנן והוא הדין אפילו היכא דליכא למיחש משום צנועות ומשום פרוצות וכגון דאמר לה זה גיטך אם באתי ונאנס ובא דבהא ליכא למיחש משום צנועות ומשום פרוצות דהא אתא אפילו הכי לעולם אין אונס. וראיה לזה מחלתה היא ופירסה נדה דאמרינן לעיל דבממון טוענין טענת אונס ועלה אמרי' דלענין גיטין אינו כן אלמא דאפילו באונס דבביתיה דאיהי ידעה ליה מתחלה ועד סוף דליכא משום אמרינן דאין טוענין אותו וכן יש להביא ראיה מההוא עובדא דפרק כל הגט בההוא דאמר אי לא מפייסנא עד תלתא יומין להוי גיטא ופייסה ולא אפייסה ואיתמר בה תרי לישני משמיה דרב יוסף חד אמר דהוה גיטא וחד אמר דלא הוי גיטא ואיתמר עלה הא כמ"ד יש אונס והא כמ"ד אין אונס בגיטין והא התם דליתא לטעמא דצנועות ופרוצות ואפילו הכי למ"ד אין אונס אמרינן דהוי גיטא אלמא דלא שניא וכדפרישית מפי מורי גר"ו הרא"ה ותלמידו דון קרשקש וידל ז"ל.

וכתבו תלמידי הרב רבינו יונה ז"ל ודוקא בגיטין דאיתיה להאי טעמא אמרינן דאין אונס והגט קיים אבל במתנה או במקח וממכר דלא שייך האי טעמא לא הילכך האומר לחבירו אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני יהא זה שלך ונאנס ולא בא המתנה בטלה וכן דעת הרמ"ה ז"ל ודייק נמי מדקאמר ולענין גיטין דמשמע דלא אמרינן אין אונס אלא בגיטין אבל לא בדבר ממון. ע"כ.

דף ג' ע"א: ומי איכא מידי דמדאורייתא לא הוי גט כו'. מצאתי בקונטרס החכם החסיד כמה"ר יוסף קורקוס ז"ל. יש להקשות דמעיקרא שהיה שואל מנא ליה לרבא הא למה לא הקשה זאת הקושיא ומי איכא מידי כו'. יש לומר דה"ק בשלמא אי אמרה רבא ממתניתין והוי טעם כולל לכל הנשים ניחא דכיון דהוי תקנה כוללת דילמא דוקא היכא דגלי קרא ולנערה לא תעשה דבר אבל הכא לא משום תקנה אבל השתא דהוי משום צנועות ומשום פרוצות וכי משום צנועות ומשום פרוצות שרי א"א לעלמא. עכ"ל החכם כמה"ר יוסף ז"ל.

ודע דבפר' ד' נדרים [כ"ו א'] גרסינן ההוא גברא דאתפס זכוותיה בכי דינא ואמר אי לא אתינא עד תלתין יומין לבטלן הני זכוותיה איתניס ולא אתא אמר רב הונא בטלה זכוותא אמר ליה רבא אונס הוא ואנוס רחמנא פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר וכ"ת קטלא שאני והתנן נדרי אונסין כו' ופי' הרא"ש קטלא שאני דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה כו' קטלא מידי דאתי ממילא ולא מסתבר לענוש על האונס כרצון אבל זה שהתנה ולא פירש בלא עכבת אונס גמר ואתני בכל ענין. ע"כ.

הילכך מעיקרא לא הוה קשה כלל דהוה דאמרינן דטעמא דרבא משום דהתנה ולא פירש בלא עכבת אונס גמר ואתני בכל ענין שלא יהא בגיטין והוא הדין בממון תדע דהתם בנדרים דמדמינן להו דקא פרכינן עלה דרבא מ"ש מהא דתנן הרי זה גיטך מעכשיו כו' ומת בתוך י"ב חדש הרי זה גט ומשני ודילמא שאני התם דאי הוה ידע דמית מן לאלתר הוה גמיר ויהיב גיטא. ולא משני דשאני ממון מגיטין אלא דמשוי להו אהרדי ואף על גב דקאמר אין אונס בגיטין איכא למימר דאפילו בגיטין דיש כאן איסור א"א קאמר וכ"ש בממון כיון דלא אתני בפירוש בלא עכבת אונס גמר ואתני בכל ענין שלא יבא להוי גט ומדינא נמי הוי גט אבל השתא דמשני דמשום צנועות ומשום פרוצות הוא דאמרו אין אונס הילכך דוקא בגיטין אמרו אין אונס ולא בממון וההיא דנדרים לקמן נפרשה לפי זה בס"ד ומכל מקום דוקא בגיטין אמרו דאין אונס משום

תלמידי רב יונה

קונטרס ר' יוסף קורקוס

שיטה

נמי יש אונס אלא בתולה בדעת עלמו כגון אם לא באתי כו' אבל בתולה בדעת אחרים כגון אם יבא פלוני אם לא יבא, לא. אלא כל היבא דנתקיים התנאי אע"פ דנתקיים מתוך האונס, המעשה קיים, שאין כוונתם בזה אלא שתעשה המעשה והרי נעשה, אבל בתולה בדעת עלמו סבור הוא לקיים תנאו וכשנאנס ולא קיימו הרי הוא כאילו נאנס על עיקר המעשה למפרע עכ"ל ותוכן הדברים הוא דגם מעשה הנעשה באונס מחשבא מעשה וכשנאנס בקיום התנאי באמת יש כאן קיום התנאי דטענת אונס אינו מועיל לבעל אלא בדבר שצריך רצונו וכוונתו כגון אונס בעיקר עשיית הגט או המכירה דהתם צריך דעתו ורצונו וכיון שהוא אונס אין כאן רצון המקנה, אבל קיום התנאי שא"ל אלא קיום המעשה שהתנה, זה איבא גם כשהי' הקיום באונס והוא דאונס בקיום התנאי לא מהני, אינו משום דחסר מעשה הקיום, אלא משום דע"י זה שהוא אונס בקיומו הוי נמי אונס מתחילתו בעיקר עשיית הגט מכיון שהי' סבור שיקיימו לבסוף ואדעתא דאונסא בקיומו לא רצה כלל לעשות והו"ל כגט בטעות שהרי מתחילה לא נחרזה לגרש אלא ע"מ שיבא צידו שלא לקיימו וזש"כ הרא"ה ז"ל דהרי הוא כאילו "נאנס על עיקר המעשה למפרע".

ומעתה כ"ז שייך כשנאנס בקיומו שכשחרזה לומר שחל הגט. אנו אומרים שז"א משום שהי' באונס וכטועה בעיקר הגירושין, שע"ד אופן כזה לא גירש, אבל כשנאנס ולא קיים תנאו שאנו אומרים שאין כאן גט מחמת חסרון קיום התנאי. מה תאמר הרי על ציטול כזה שיבא באונס לא רצה ולא נתכוון והי' אונס מעיקרו צמה שעשה הגט על תנאי זה, מה צדך מ"מ הא לא עשה יותר מזה ודין אונס במעשה הקנין אינו אלא לבעל הקנין אבל לקיימו ביותר ממה שעשה או אפשר, שהרי מ"מ לא עשה יותר ממה שהתנה וזהו שכתב הרא"ה ז"ל גבי

אונס ציטול התנאי דהכי שלא נצטל [דעל ציטול כזה שיאנס צו לא נתכוון ולא נחרזה כלל] מ"מ הא לא נתקיים שעכ"פ לא עשה ביותר ממה שהתנה ודוק.

ומעתה לק"מ מה שהקשינו דכיון דאונס ציטול התנאי ליבא עכ"פ ציטול, ממילא חסר תנאי כפול שהכפילות הא הי' אם לא באתי היינו כשיבא ציטול, דלפמשי"ת הרי באמת גם כשנעשה קיום באונס איבא קיום וגם כשנעשה ציטול באונס איבא ציטול ושאיר איבא על מקרה זה [כשנאנס ציטול] כפילות התנאי דהא גם כשהי' באונס איבא לך הקיום ולך הציטול, והא דכשנאנס בקיום התנאי מצטל הגט [לולי תקנת לנוטח ופרולות] היינו משום דהו"ל כאונס בעיקר מעשה הגירושין מכיון שחשב שיבא צידו לקיימו שלא לקיימו, כג"ל וזה לא מהני שכשיתצטל באונס יהא כאילו נתקיים וכמשי"ת.

ב

ובירושלמי פ"ז דגיטין ה"ו ופ"ג דקדושין ה"ב סדר סמפון [פ"י קדושין בתנאי] כך הוא אונס פנ"פ מקדש לך פנ"פ ע"מ ליתן לך מיקמת פלן [סך כסף פלוני] ואיכנסך ליום פלן, ואין [פ"י ואין] אחא יום פלן ולא כנסתיך לא יהוי לי עלך כלום, אירע אונס [פ"י שנאנס ולא צא ליום המוגבל כדמוכח הסוגיא ע"ש] ריו"ח אמר אונסא כמאן דלא עבד [פ"י ואין כאן קיום התנאי] ורשב"ל אמר אונסא כמאן דעבד, והנה התם צירושלמי הרי נאנס ציטול תנאו שהרי התנה אם לא באתי "לא יהא קדושין", ולשיטת הרא"ה ז"ל הנ"ל מתבאר היטב טעמא דריו"ח בפשיטות דכיון דנאנס ולא קיים תנאו אע"פ דמעשה שעושה באונס אינו כלום מ"מ הא לא עשה עכ"פ הקיום וזהו "אונס כמאן דלא עבד" שהרי עכ"פ לא עשה קיום תנאו ור"ל פליג באמת וסובר דדיינינון לו כאילו קיים אע"פ שלא נתקיים

הלכות הדף

נידון אחד בהלכה הנובע מלימוד הגמרא
על כל דף ודף עם העתקת מראי מקומות

נערך ע"י

ר' אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה דפסעיק, ניו ג'רסי

ל"י מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר, קעפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר
ממשפחת מילמן, צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת רייכמאן
Rabbi Millman can be contacted at: AsherMillman@gmail.com
A Chaburah on these מקומות מראה is posted weekly and can be accessed via www.dafaweek.org,
emailed, or on the app. 507-Daf-Week info@dafaweek.org

דף ב

בענין חופת נדה

מראי מקומות

א. רמב"ם אישות פ"ד הי"ב	ז. ביאור הגר"א שם
ב. הגהות הרמ"ך שם	ח. באר היטב שם
ג. כסף משנה שם	ט. נטעי גבריאל פמ"ו סעי' ד
ד. רמב"ם פ"י ה"ב	י. ודרשת וחקרת ח"ה אהע"ז סי' יט
ה. הגהות הרמ"ך שם	יא. אגרות משה אהע"ז ח"ד סי' פו
ו. שו"ע אהע"ז סי' סא סעי' ב	

תמצית הענין

שיטת הרמב"ם הוא שאע"פ שנדה שנתקדשה מקודשת, מ"מ אין ראוי לעשות כן. והרמ"ך תמה עליו, מהו החיסרון בזה, והוסיף, שבמקומו המנהג היה לקדש אשה נדה. והמ"מ מביא ב' טעמים לשיטת הרמב"ם: א. משום שנדה אינה ראויה לביאה וגם לא לחופה, ולכך אין כדאי לקדש. ב. שמא יגע החתן בבשר הכלה בעת הקידושין. וטעמו הראשון מובן עפ"י מש"כ הרמב"ם במקום אחר, שחופת נדה אינה כלום והיא עדיין כארוסה, ולכן ס"ל דגם אין כדאי לקדשה. וגם שם השיג עליו הרמ"ך, ומסיק שחופת נדה מועילה לכל דבר, והוסיף, שמנהג מקומו היה לעשות גם חופה לנדה.

ויש לעיין, מהו המקור לשיטת הרמב"ם. והנה בשו"ע פסק שלכתחילה אין לעשות חופת נדה, והרמ"א חולק ופסק שחופת נדה מותרת לכתחילה [אך כתב שיש להודיע לחתן שהיא נדה]. ובביאור הגר"א מביא מקור לשיטת השו"ע מהגמ' בסוגיין, שמביאה פירסת נדה בכלל הדברים שמחמתם א"א ליכנס לחופה. אכן באמת כבר הרגיש הרמ"ך בראיה זו, ודחאה, דהגמ' מיירי רק לענין דין מזונות ולא לשאר דינים, [ולכאור' ר"ל, שכיון שאסור לבועלה, נחשב כמו שא"א ליכנס לחופה].

ונעיין קצת בכמה שאלות המצויות אצל חופת נדה. לענין נתינת הטבעת, הבאר היטב הביא שנחלקו הפוסקים אם מותר להחתן להניחה על הכלה, [ורק אח"כ צריך להתרחק ממנה], או שיש להכלה להניחה מעצמה. ובספר נטעי גבריאל הביא שמנהג ישראל הוא להקל בזה. וכתב עוד, שלפי"ז גם מותר לחתן להניח את צעיף הבאדעקין עליה, אך הביא שיש מחמירים בזה. ולענין שתיית הכוס אצל החופה, בשו"ת ודרשת וחקרת כתב שכדאי שהרב ישתה בין שתיית החתן ושתיית הכלה, משום דיני הרחקות, אבל אם זה א"א מותר בכל אופן. ולענין חדר היחוד, כתב האגרות משה שצריך להעמיד שם אדם כדי שלא יהא יחוד, אך ראוי להיות אחד ממכיריהם, כדי שלא יפרסם הדבר. וע"ע בנטעי גבריאל, שיש מחמירים באשה שנתקדשה כשהיא נדה לחזור ולקדשה שנית לאחר זמן.